

VLAAMSCH-DUITSCH ARBEIDSGEMEENSCHAP (DeVlag, naar de Duitse benaming Deutsch-Vlämische Arbeitsgemeinschaft) werd in 1936 gesticht door Vlaamse en Duitse academici, die de Vlaams-Duitse culturele en wetenschappelijke relaties op ruime basis wensten te vestigen. Aan Vlaamse kant ging de stuwende en organiserende kracht uit van de pas afgestudeerde J. van de Wiele, die te Leuven een zeer actieve rol had gespeeld in en buiten Germania, de kring van studenten in de Germaanse filologie. Onder zijn impuls werd meteen het door hem opgerichte tijdschrift Germania (1934-'36) van de Leuvense germanisten en oud-germanisten in 1936 hervormd tot het ruimer wetenschappelijk en cultureel tijdschrift DE.VL.AG. als tweetalig orgaan van de arbeidsgemeenschap. Aan Duitse kant was de Aussenstelle West van de Reichsstudentenführung (Keulen) het aanknopingspunt. De relaties die vroeger al tussen Vlaanderen en een aantal - met name katholieke - Duitse studentenverenigingen hadden bestaan, liepen voortaan via de DeVlag (z. ook Duitsland-Vlaanderen). Vóór de Tweede Wereldoorlog werd de culturele activiteit van de DeVlag, die zich in die jaren slechts tot een kleine, overwegend academische kring richtte, bepaald door gemeenschappelijke culturele belangstelling en door een nationale gezindheid, die ook vroeger al kenmerkend geweest was voor de Vlaams-Duitse culturele relaties, maar die zich aan Duitse zijde - vooral bij de studenten - thans zinderogen in nationaal-socialistische richting ontwikkelde. Kern van de activiteit was: de uitwisseling van professoren en studenten, bezoeken, vergaderingen en reizen, gemeenschappelijke cultuurdagen in Keulen, aan de Beneden-Rijn, in de Kempen, in Zuid-Vlaanderen, in Westfalen, enz. De activiteit in die jaren vindt men weerspiegeld in het sinds 1936 verschijnende Vlaams-Duitse tijdschrift DeVlag (z. De Vlag). Ook het tijdschrift was hoofdzakelijk academisch georiënteerd en bevatte voornamelijk bijdragen van geleerden en kunstenaars. Na het uitbreken van de Duits-Poolse oorlog schortte zowel de arbeidsgemeenschap als de redactie haar werkzaamheden voorlopig op.

Daarna begon een heel nieuwe periode in de geschiedenis van de DeVlag. Op aanraden van Franz Petri verzette de Militärverwaltungschef Reeder zich tegen hervatting van de actie; hij zag immers het gevaar van een oncontroleerbare nevenregering in Vlaanderen, maar vond daarvoor geen gehoor bij de partij-instanties, de SS en het propagandaministerie, die onder de invloed stonden van de vroegere kopstukken van de actie, inzonderheid van de voormalige studenten. Reeder verloor dus het pleit en in augustus 1940 hervatte de DeVlag haar activiteit naar buiten toe, zoals vroeger, onder leiding van dr. R. Wilkening en dr. J. van de Wiele, en ook met hetzelfde tijdschrift (jg. 3, vanaf augustus 1940, nu een maandblad dat er allengs verzorgder begon uit te zien), maar na weinige maanden resoluut de richting opgaand van een politiek-culturele massa-organisatie, bijna een partij, in dienst van de steeds openlijker propaganda voor het Grootgermaanse rijk van de toekomst,

ANTWERPEN

EERSTE
VLAAMSCH WENSCHCONCERT

aangeboden aan de familieleden der
W A F F E N S . S .

ZONDAG 6 SEPTEMBER 1942, te 15 u.

in de

KONINKLIJKE VLAAMSCHE OPERA
ANTWERPEN

met de medewerking

van het FLAK-MUSIKKORPS - Musikleiter : Heinrich Schræder
en het Symphonisch Orkest K. D. F. - Leider : Heer K. Huysmans

SOLISTEN :

Dames : BETTY BELLINA, Sopraan
MIA AMELOOT, Uitgalmster
J. VERHELST, Mezzo

Heeren : LEROY, Baszanger K.V.O.
E. BADOWSKY, Kammersänger Reichssender Berlin
J. GONDRY, Tenor
K.V.O. - KWARTET
GEZELSCHAP HICKETICK

Algemeene Regie en Verbindingsteksten : JUUL GONDRY

waarin ook Vlaanderen geheel en al zou dienen op te gaan.

Een belangrijke mijlpaal in de ontwikkeling van de DeVlag van een culturele vereniging naar een politieke beweging waren de besprekingen die dr. Wilkening in mei 1941 in het geheim in Berlijn voerde. Wilkening, die als lid van het propagandaministerie niet aan het onmiddellijke toezicht van de Militärverwaltungschef onderworpen was, ging er zonder voorkennis van Reeder toe over de DeVlag ondergeschikt te maken aan de SS en verklaarde zich bereid de verdere actie van de beweging centraal te richten op de verbreiding van de integrale ras- en rijksgedachte in Vlaanderen, een doelstelling die de SS zo dierbaar was. Met dat doel werd de DeVlag naar nationaal-socialistisch voorbeeld gereorganiseerd : Van de Wiele werd „landsleider” en kreeg een krachtig organisatorisch apparaat naast zich : „algemeen zaakleider” werd Rik Wijckmans, „algemeen secretaris” Jos Henskens. Als „referenten” werden aangesteld : voor cultuur F. de Pillecyn, voor kunst Edg. Leonard, voor economie M. d’Haese en Van Bergen, voor sociale politiek J. Acke, voor techniek ir. Valk, voor vrouwenproblemen mevrouw Gravez, voor toneel F. Haebers, voor muziek W. Weyler, voor wetenschap R. van Roosbroeck (nadat deze tot de DeVlag was toegetreden). Een net van landelijke en plaatselijke groepen of cellen omspande alle Vlaamse provincies; zij waren gegroepeerd in het Convent der Celleiders. Door het bestendig contact dat Van de Wiele als secretaris van de Vlaamse Cultuurraad met de voorzitter daarvan, Cyriel Verschaeve, onderhield, slaagde hij erin het geestelijk

gezag van de oude priester voor de doeleinden van de DeVlag te exploiteren, evenals de naam en de faam van een aantal andere bekende persoonlijkheden uit het Vlaamse cultuurleven, zoals J. Diels, F. Vercnocke, A. Servaes. Het algemeen voorzitterschap werd waargenomen door SS-Obergruppenführer Berger.

Het is niet gemakkelijk enigszins betrouwbare cijfers te noemen betreffende het ledenaantal in deze jaren; de meeste bekendgemaakte getallen hebben uiteraard een propagandisch karakter. Bovendien is het waarschijnlijk moeilijk een duidelijk onderscheid te maken tussen overtuigde aanhangers en vlottende sympathisanten. Reeds een jaar na de hervatting, tegen de zin van de Militärverwaltung, van de actie, beroemde J. van de Wiele zich erop in Vlaanderen 70 cellen met ca. 15.000 leden georganiseerd te hebben (DeVlag, september 1941); weer een jaar later noemde hij de DeVlag een „bloedrijk organisme dat in honderden cellen tot in de kleinste gemeenten van Vlaanderen, tot in de verste steden van Duitsland den gemeenschappelijken bloedslag voert”. Op hetzelfde ogenblik schatte Wilkening het aantal leden op „meerdere tienduizenden” (DeVlag, augustus 1942).

Behalve door een grootscheepse propaganda-activiteit probeerde de DeVlag - in nauwe samenwerking met de SS en de partij - de doorbraak bij de Vlaamse massa te forceren door verschaffing van materiële voordelen van allerlei aard: hulp aan vluchtelingen, vakantieverblijven voor tienduizenden Vlaamse kinderen in Duitsland, hulp aan de in Duitsland werkende Vlaamse arbeiders en hun in Vlaanderen achtergebleven gezinnen, enz. Hand in hand met de propaganda voor het Grootgermaanse rijk en zijn strijdformaties (Waffen-SS, Legioen, NSKK) ging de steeds scherpere onderdrukking van elke uiting van het traditionele Vlaamse nationalisme.

Van 1941 af werd de Vlaamsch-Duitsche Arbeidsgemeenschap een mededingster van het Vlaamsch Nationaal Verbond (VNV). Een tijd lang wedijverden ze met elkaar om de macht.

Hoe meer de DeVlag de traditionele idealen van de V.B. prijsgaf en zich in dienst stelde van het racisme en de Grootgermaanse doordrijverijen van de SS, des te onverzoenlijker werden aan beide zijden de standpunten. Toen in 1941 de Eenheidsbeweging van het VNV werd opgericht, werd ze door Van de Wiele als „klein-Vlaams” bestreden; ertegenover stelde hij het „grote Vlaanderen” van de DeVlag (DeVlag, augustus 1942). Alle pogingen van de Militärverwaltung om het VNV en de DeVlag met elkaar te verzoenen of samen te smelten mislukten. Reeds in maart 1942 had Reeder getracht tussen Staf de Clercq en Jef van de Wiele te bemiddelen, maar de leider van de DeVlag was onverstoorbaar voortgegaan met zijn SS-beleid. Ook een onderhoud met H.J. Elias, in 1943, die zich verzette tegen de dreigende inlijving van Vlaanderen bij het Grootduitse Rijk, had geen matigende invloed op de politiek van de DeVlag, die opkwam voor een totale assimilatie van de Vlamingen met de Germaanse natie. Dit leidde uiteindelijk tot een open breuk tussen beide partijen. Ook de Militärverwaltung had intussen sinds lang elke invloed op de DeVlag verloren. Reeds op 12 augustus 1942 had Reichsleiter Martin Bor-

mann uit naam van Hitler een instructie bekend gemaakt (A 54/42), volgens welke „voor onderhandelingen met alle Germaanse volksgroepen in Denemarken, Noorwegen, België en Nederland (...) in het kader van de Nationalsozialistische Deutsche Arbeiter-Partei (de NSDAP), haar vertakkingen en aangesloten verenigingen, uitsluitend de Reichsführer-SS bevoegd was”. Een in deze instructie reeds aangekondigde order van het hoofd van de rijkskanselarij Lammers bepaalde op 6 februari 1943 bovendien, dat ook de rijksinstanties, die „in de genoemde gebieden” gevestigd waren (dus ook de Militärverwaltung België-Noord-Frankrijk), weliswaar „binnen het kader van hun opdracht tot onderhandelen met de Germaanse volksgroepen van hun territorium bevoegd” bleven, maar „de goedkeuring moesten verwerven van de Reichsführer-SS”, voor zover het ging „om principiële problemen van het Germaanse volk, om problemen in verband met de opleiding van de jonge kaders (jeugd, studenten, enz.) of om gemeenschappelijke belangen van het Duitse volk met de Germaanse volksgroepen van de bezette gebieden” (Bk. 1702 D). Dat betekende zoveel als de Militärverwaltung machteloos te maken tegenover de DeVlag.

In de eerste dagen van september 1944 eindigden de activiteiten van de DeVlag, tegelijk met het terugtrekken van de Duitse troepen. Velen van haar prominente aanhangers vluchtten naar Duitsland en maakten daar de ondergang van het Duitse Rijk mee, nadat ze tevoren nog een soort van regering-in-ballingschap, een Vlaamsche Landsleiding (z. aldaar) gevormd hadden met J. van de Wiele als regeringsleider, R. Lagrou als minister van binnenlandse zaken, R. van Roosbroeck als minister van kunsten en wetenschappen en C. Verschaeve als geestelijk adviseur.

LITERATUUR : *Tätigkeitsberichte en Aktenbestände kult, volk en polit* van de *Militärverwaltung België-Noord-Frankrijk*; - *De Vlag* (maandblad, 1940-); - J. van de Wiele. *Op zoek naar een vaderland* (1942).

FRANZ PETRI